
ДЕКОНСТРУИСАЊЕ СРБИЈЕ: ОД ПОСТКОЛОНИЈАЛИЗМА ДО ПОЛУПЕРИФЕРИЈЕ

УДК 327::911.3(497.11):316.7

Оригинални научни рад

Сања Лазаревић Радак

Балканолошки институт САНУ, Београд

Сажетак:

Постављајући Србију у референтни оквир Балкана, дајем напоредни приказ теорија у које је овај део света био постављан и указујем на специфичности позиције коју Србија, у овом контексту, заузима. Приказ теорија прати промишљање пропуштених и искоришћених прилика за смештање Србије и Балкана у оквире постколонијалне критике и теорије полупериферије.

Кључне речи: Србија, студије Балкана, балканизам, постмодернизам, постколонијализам, постмодерне географије, полу-периферија.

ИЗМЕЂУ РЕГИОНА И ПРЕДСТАВА О ЊИМА

У складу са схватањима које данас обухватамо термином *студије Балкана* стварности су релативне, изместиве и зависне од угла гледања и позиције посматрача.¹⁾ Претпоставка да је оно што видимо, како видимо и начин на који доживљавамо условљено деловањем културних филтера, заузима значајно место у критичкој анализи дискурса. Оваква анализа омогућује деконструисање и поновно конструисање представа које значењски оптерећују културе, регионе и делове света. Овако схваћен, свет није састављен од објективних, опипљивих, јасно одређених обје-

1) Роберт Јанг, *Постструктурализам: сасвим кратак увод*, Службени гласник, Београд, 2010. стр. 27.

ката и чврстих институција, већ од слика, начина сагледавања и конструката чији су творци култура, друштвени услови, а стога и социјализација као модус колективног уједначавања.

Постмодерни приступи омогућују разумевање начина на који Исток и Запад, премда су конструкти и део сложених менталних процеса, делују попут стварности управљајући односима између центра и периферије, условљавајући пријатељство/непријатељство према суседима, регионима, већим административно-политичким целинама. С обзиром да је овај тренд израстао у оквирима такозваног лингвистичког заокрета, најпре се јавио у књижевности.²⁾ Ослоњена на знања из социјалне психологије, најпре оних која се тичу стереотипа, група француских књижевних критичара, историчара књижевности и лингвиста почела је, попут Франкфуртске школе, преиспитивати узроке за појаву Другог светског рата, при томе се ослањајући на питање: „има ли реч одиста моћ да одржи и подстакне мржњу међу народима, културама, конфесионалним и другим социјалним групама“? Одговор је био афирмативан. Рату је претходила акумулација антисемитских, антисловенских, ригидно еволуционистичких, расистичких наратива који су достигли кулминацију фасцинацијом „научном“ граном - еугеником. Пре но што је постструктурализам подстакао настанак нових истраживачких праваца, ова група се позабавила оним што данас најчешће именујемо дискурсом. Од ових сазнања до конкретније примене постмодерних схватања на конструкте Оријент/Окцидент; Север/Југ; Црни/Бели; Центар/Периферија, прошла је једна и по деценија, а југословенски аутори који су себе сматрали истраживачима у области компаративне књижевности прикупљали су текстове, не улазећи у дубље разлоге за присуство напетости између руралних/урбаних; јужњака/северњака, а са њима у вези и других подела на „Нас“ и „Друге“ које су укључивале различите, махом конфесионалне и етничке критеријуме. Званична политика која је настојала да бар на нивоу доминантног дискурса одржи братство и јединство, једнако је избегавала теме о Центру/Периферији, премда је дозирано говорила о интересима империјалног капитала и класној/идеолошкој разлици између Истока и Запада. Југословенска имагологија остаје на трагу француске школе, коју Жан Мари Каре одређује као проучавање слика и представа о туђем и страном.³⁾ Све до

2) Joep Leersen, „Imagologija: povjest i metoda“, *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*, (прir. D. Dukić, Z. Blažević) Srednja Europa, Zagreb, 2009. str. 83-98.

3) Даниел Анри Пажо, *Ошита и компаративна књижевност*, Македонска книга, 2002. стр. 101.

објављивања књиге Марије Тодорове *Имагинарни Балкан*⁴⁾ и до напетости које су претходиле распаду Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, имагологија чува имиџ безазлене, политички неутралне гране компаратистике која истражује такозвану слику Другог.

Разлози за ову уздржаност остали су политички. Но, управо је дуга уздржаност и избегавање тема које би могле ући у срж подела Југословена на „наше“ и „њихове“/ „ове“ и „оне“, запустање научног приступа националним, конфесионалним, а најзад и класним поделама, допринело несметаном заоштравању конфликтата.

ХРОНОЛОШКА ИНВЕРЗИЈА: БАЛКАНИЗАМ ПРЕ ОРИЈЕНТАЛИЗМА

Етничке напетости и слика Балкана и Србије која је доминирала западним медијима деведесетих година, умногоме су допринеле позитивној рецепцији и популарности књиге *Имагинарни Балкан*, Марије Тодорове.⁵⁾ Несумњиво богатство грађе кроз коју се ауторка зналачки креће и методолошка утемељеност њених аргумената, омогућили су да се убрзо нађе на списковима обавезне литературе. У овој студији, Тодорова полази од претпоставке да је Балкан стабилно и географски опипљиво подручје. Репрезентације које издваја, а које потичу од страних дипломата, путника, извештача, тичу се балканске „сувровости“, „граничности“, „неуредности“, „културне инфериорности“, „емоционалне ексцитације“, „херојства“, „ратничког дара“. Оне показују како је регион конструисан као „инацијски“, „отпоран“, „бруталан“ и надасве „граничан“.

Настојећи да проникне у корене балканизма и реконструире његову еволуцију, Тодорова примећује да је балканизам као скуп особина приписаних Балкану и мобилисаних у политичке сврхе, овладао западном перцепцијом региона почетком двадесетог века, а своју снагу обновио падом Гвоздене завесе и последичном могућношћу културног мешања Окцидента и Оријента.⁶⁾

4) Марија Тодорова, *Имагинарни Балкан*, XX век, Београд, 1999.

5) Предраг Свилар, *Медијска конструкција Западног Балкана*, Mediterran Publishing, Нови Сад, 2011. стр. 11.

6) Сања Лазаревић Радак, *Невидљиви Балкан: прилог историји постколонијалних географија*, Мали Немо, Панчево, 2014. стр.101.

Током комунистичког периода, највећи део Балкана схвата се као део монолитне Источне Европе, а после 1989. године, постаје Други у новоформираном конструкту Средње Европе. Оно што даје посебност Балкану и одређује балканизам јесте његова лиминалност, једнако критикована и глорификована у јавном дискурсу. Премда је амбивалентна, те се може схватити као медијатор, али и као опасни међупростор на коме је све могуће – (од хибридних сусрета, страствених заплета, љубави, мржње, убиства), она Балкан чини јединственом репрезентацијом у дискурсу Окцидента. Овако схваћен, Балкан има моћну онтологију која завређује комплексно проучавање, али је једновремено и слика о њему, независна, поједностављена и оптерећена стереотипима који делују као одраз појавног света.⁷⁾ Балкан је географски део Европе, али је културно конструисан као унутрашња другост која апсорбује екстернализоване политичке, идеолошке, историјске и културне трауме остатка Европе. Балканизам тако постаје нешто попут мрачне оставе и замене за емоционално пражњене Европе. Он је стожер неприхватљивих особина које су у процесу „цивилизовања“ морале бити потиснуте. Све док тај мрачни део европске, унутрашње Другости не буде прихваћен и апсорбован, Балкан остаје у тами, а Европи недостаје целовитост. Асоцијације нас воде у правцу *Слике Доријана Греја* где Оскар Вајлд користи метафору слике уместо рефлексије. Наиме, што су поступци Европе морално дискутабилнији, естетика Балкана постаје ближа „ружном“, „наказном“, „гротескном“.

Репрезентације и стереотипи о Балкану које ауторка издваја, заправо су погодивале општој политичкој и друштвеној клими у већем делу региона. Србија и друге земље које су чиниле Социјалистичку Федеративну Републику Југославију, у време дистрибуције ове књиге захваћене су ратовима и економским кризама у којима се одвија нешто попут замрзавања садашњице и повратка у прошлост. Сажимање историје, позивање на „ресантиман“, „оријентално наслеђе“/“позицију бранилаца“ хришћанства, изнова конструисане карактерологије, показују у којој мери ратна и економска стварност доводе до срастања репрезентације и стварности. Филм, књижевност и квази-научне студије „доказују“ да је Балкан „раскршће између светова“, „уклето полуострво“, „простор осуђен на међуетничке конфликте“ и да је бекство од његове политичке судбине немогуће колико и изградња нове, „нормализоване“ свакодневице.

7) *Ibid.*, стр.102.

Имагинарни Балкан Марије Тодорове је подстакао и рефлексију о процесу интернализације који се до данас тумачи различито, у зависности од полазишне парадигме. Тодорова сматра да је глорификација балканистичких особина и придева, последица негативне слике коју становници Балкана имају сами о себи.⁸⁾ Она се могла схватити као наметнута ауто-перцепција коју је немогуће избећи из социјално-психолошких разлога. Наиме, Окцидент који је овде заузео улогу сигнификантног Другог, медијским каналима намеће слику о инфериорности, а она се прихвата како би се модификовала у правцу приписивања културне посебности: „Ми Балканци смо такви“. Док је интернализација уклопљена у популарну културу и функционише у њој попут потпоре већ произведеним сликама, постколонијални критичари ово стање препознају као један од симптома постколонијалног стања и доводе га у везу са мимикријском идентификацијом.⁹⁾

КАКО СЕ У СРБИЈИ ГНЕЗДИО ‘ОРИЈЕНТАЛИЗАМ’?

За разлику од Марије Тодорове која Балкан анализује као географски, политички и физички опипљиво подручје насупрот саидовски ефемерном Оријенту, Милица Бакић-Хејден износи тешко обориву хипотезу да имајући у виду интерес Британске круне за Индију, Оријент не може бити неопипљива геосимболика. На тај начин, ауторка, релативизује поједине Саидове закључке и аргументовано преиспитује поставке Марије Тодорове. Питање односа Оријента и Окцидента, враћа нас корак уназад, у домаћој науци, релативно занемарено подручје Саидовог *Оријентализма* који је на српском говорном подручју доживео касно превођење.¹⁰⁾ Саидово истраживање засновано на синтези Грамшијевог схватања хегемоније и Фукоовог разумевања дискурса полази од претпоставке о неодвојивости текста и доминантне идеологије. Његов закључак да је Оријент настао прикупљањем материјала и акумулацијом „знања“ од стране Запада, истини за вољу, есен-

8) Марија Тодорова, *Имагинарни Балкан*, XX век, Београд, 1999.

9) Сања Лазаревић Радак, *Откривање Балкана*, Мали Немо, Панчево, 2013. стр. 37.

10) Едвард Саид, *Оријентализам*, XX век, Београд, 2009.

цијализује оба дела света.¹¹⁾ Но, Саид убедљиво показује на који начин нагомилане слике и стереотипи насељавају менталне мапе друштва да би Запад, служећи се имагинацијом, производњом слика и њиховом дистрибуцијом кроз привлачне и лако схватљиве форме, обликовао Оријент који је употребљив у империјалне и доцније, колонијалне сврхе. Саид на обимној грађи потврђује да су мисионари, стручњаци за језике и културе, такозвани оријенталисти, дипломате, новинари и књижевници замислили Индију, Кину, Египат, Ирак, Либију, као један део света, подвргавши их империјалним сликама и учинивши их погоднима за колонизацију. Колонијализам, стога, не подразумева само директна средства попут употребе технолошке моћи, већ мобилише интелектуалну снагу.¹²⁾ Хиљаде списа, књижевних дела, слика, документарних и доцније, играних филмова, говоре у прилог тези да Оријент чека западну интервенцију. Такав „оријентализам“ живи кроз доктрине и тезе о „Оријенту“ и „Оријенталцима“ да би најзад постао западни начин доминације и поседовања власти над Оријентом. Појава на коју Саид указује увођењем термина „оријентализам“, сачињена је од преклапања географских, културних и идеолошких мапа. Југословенски простор је био један од оних на коме су се сламале последице геосимболичког и културно-географског замишљања. У оријенталистичком маниру, југ се смештао све јужније, запад све западније, а Исток све источније. На оваквој логици засноване су и дебате између југословенских република које су садржале елементе оријенталистичког говора. Поделе на „рурално“/„урбано“; са ове и оне стране реке; „средње-европско“ и „балканско“; „оријентално“ и „окцидентално“, пред почетак дезинтеграције Социјалистичке Федеративне Републике Југославије узимају снажан замах чиме се сусед дискредитује, да би се легитимизовало насиље над њим. Током рата, владају исти дискурси, али са неупоредиво јачом снагом. Замишљање Другога као оријенталног, инфериорног, не престаје по окончању рата, већ се наставља са осудама и етикетирањима. Сусед је по правилу је источнији, прљавији, културно инфериорнији, што га и чини „кочницом нашег прогреса“ и стога непријатељем нас који смо „западнији“, „културнији“, „супериорнији“, надасве „западнији“ и „европски“. Изнутра овај дискурс је у складу с деловањем

11) Daniel Martin Varisco, *Reading Orientalism: Said and the Unsaid*, Univesity of Washington Press, Seattle and London, 2006. p. 232.

12) Edvard Said, *Krivotvorenje islama*, TRIDVAJEDAN, Zagreb, 2003. str. XL

интернализације прихваћен и коришћен, па је репродуковање оријентализма често било сводљиво на османска својства уткана у менталитет и оног Другог. Ово је омогућило реторичко и јачало практично повлачење граница између „нас“ и „других“. У овом контексту, јавило се и ново питање које се надовезало на проблем идентитета и позиције Србије у односу на Европу: „Ко је у Југославији Европљанин“? Ово питање је уситњавало поделе јер је становништво Словеније и Хрватске себе сматрало европским од својих источних суседа који су етикетирани као „балканци“, уз подсећање на њихово „балканство“ насупротив „европству“ „севернијих република“. Југословенско становништво усвојило је оријенталистичку реторику коју је у процесу менталног освајања света наметао Окцидент, а Милица Бакић – Хејден, ову појаву назива „гнеждењем оријентализма“.¹³⁾ Оријенталистичку парадигму најчешће су примењивали истраживачи који живе изван Србије. *Измишљање Руританије*¹⁴⁾ Весне Голдсворти доживљава популарност међу широком читалачком публиком. Озбиљнији, методолошки и теоријски подухвати долазе са америчких универзитета и колеџа и опредељују се за знатно смелију парадигму постколонијализма која се надовезује на Саидов *Оријентализам*. Уколико је преплитање балканизма и оријентализма имало негативне последице које су долазиле од споља, али једнако изазивале поделе и конфликте изнутра, ово нас обавезује на повратак оријенталистичкој парадигми и њеној интелектуално разгранатој и политички ангажованој верзији постколонијализма.

ПОСТКОЛОНИЈАЛНА СРБИЈА?

Иако Гајатри Чакраворти Спивак, Хоми Баба и Роберт Јанг, Саидов *Оријентализам* схватају као башту из које проговарају субалтерни субјекти, промишљање Балкана као маргинализованог региона још увек није добило заслужено место у домаћим академским круговима.¹⁵⁾ Изнова, међу именима која иступају у име постколонијалности Балкана препознајемо стручњаке који

13) Милица Бакић-Хејден, *Варијације на тему Балкан, Институт за филозофију и друштвену теорију*, Филип Вишњић, Београд, 2006. стр. 20.

14) Весна Голдсворти, *Измишљање Руританије*, Геопетрика, Београд, 2005.

15) Сања Лазаревић Радак, *Невидљиви Балкан: прилог историји постколонијалних географија*, Мали Немо, Панчево, 2014. стр. 131.

живе и раде у такозваном Првом свету: Душана Бјелића, Обрада Савића, Томислава Лонгиновића.

У академској јавности Србије, могућност да је Балкан наративно/дискурзивно колонизовани регион, звучи попут недовољно оправдане (неозбиљне) оптужбе на рачун технолошки моћнијих и културно супериорних господара. Полемика о могућностима примене једне примарно књижевне теорије, или нечега што и није теорија у правом смислу већ облик пружања отпора хегемонији, делује попут упуштања у опасну авантуру са неизвесним исходом који би се можда могао окончати гневом технолошки моћних и надасве цивилизованог дела света. Но, овакав став према постколонијализму довољно сведочи о субалтерном и мимикријском повлачењу у љуштину инфериорног субјекта који производи колонијални дискурс.¹⁶⁾ За оне који још увек сумњају да би се Балкан, а са њим и Србија могли уврстити у колонизоване делове света, треба подсетити на закључке које постколонијални критичари износе у протеклих десетак година. Роберт Јанг провокативним и донекле сугестивним пасусом тестира свог читаоца, позивајући га да се препозна или не препозна као субалтеритет:

*Да ли живите у свету других, свету који постоји за друге?*¹⁷⁾

Изразећи из строгих теоријских и методолошких оквира, Роберт Јанг допушта да се колонизованим субјектом осећа онај чије је друштво постављено на периферију. Ма колико се ово, неретко субјективно осећање, прећуткивало у студијама Балкана, интернализација погледа Другога, оног доминантног Другог који се поставља као мерило свих ствари, делилац цивилизацијске мисије и правде производи субјекте који теже, али не могу да постану „део Европе“, „културнији“, „цивилизованији“, „европскији“ и „западнији“.

У Србији је овај тренд аутомаргинализације уочљив током скоро три деценије које су праћене унутрашњим, регионалним, административним, културолошким и многим другим поделама. Унутрашња подељеност друштва сведочи да се оно још увек није опоравило од културних, економских, политичких траума и хуманих катастрофа које су наступиле деведесетих година, а настављене две хиљадитих, током типских, готово стереотипних конфликата, наизглед изазваних апсурдима на којима је почивала

16) Bill Ashcroft, Gareth Griffiths, Helen Tiffin, *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*, Routledge, London, New York, 2009. p. 6.

17) Роберт Јанг, *Постколонијализам: сасвим кратак увод*, Службени гласник, Београд, 2013. стр. 13.

изградња читавог друштва. Овакви конфликти, праћени разноврсним облицима интервенционизма Окцидента данас се догађају у деловима Азије и Африке.

ТРЕЋИ ПРОСТОР, ТРЕЋИ СВЕТ?

Постколонијализам који враћа глас маргинализованима није једини простор из кога може проговорити балкански субјект. Постмодерне географије Едварда Соца су критика по себи јер укидају поделе које се са центра репродукују на маргинализовану друштва. То су оне које Србију деле на центар и периферију, урбано и рурално, цивилизовано/нецивилизовано, европско/антиевропско, поделе на економски центар и периферију. Соца уводи концепт Трећег простора као нечега што ремети устаљени поредак и такозване цивилизацијске принципе.¹⁸⁾ Ослањајући се на Марксово схватање акумулације капитала и Фукоово схватање хетеротопије, он истиче да је улога оваквих места да формирају простор који је други у односу на „наш“, да буду нека врста опозиције, играјући контрастну улогу и постајући „чист“, када је „наше“ „прљаво“, „уређен“ када је наше „неуређено“.¹⁹⁾ Поједини делови света, поставши маргине и искусивши сиромаштво, остали су закључани у стању маргиналности. Они га изнова, опсесивно понављају идентификујући се са значајним Другим и тражећи опозицију која је наводни разлог њиховог незадовољства. Ослоњен на Фукоа, Соца уводи термин „хетеротопија“. Она је заснована на неколико принципа.²⁰⁾ Оваква места су попут живих бића изложена дугим и исцрпљујућим стањима које остатак друштва именује кризом. С обзиром на то, значајно их је издвојити из простора који мора да функционише „нормално“, уобичајеним, свакодневним, рутинским током. У складу са овим, Србија се пореди са хаотичним простором којем стално прети опасност од избијања нових економских и политичких криза. Хетеротопија је способна да споји неспојиво. У јавном и приватном дискурсу Србије, говори се о свакодневици обележеној парадоксима, оваплоћењима оксиморона.²¹⁾ Хетеротопије су налик исечцима

18) Edvard Soja, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real and Imagined Spaces*, New York, Wiley, 1996. p. 27-20.

19) Amar Achearou, *Questioning Hybridity, Postcolonialism and Globalization*, Palgrave Macmillan, New York, 2011. str.119.

20) *Ibid.*

21) Сања Лазаревић Радак, *На границама Оријента: представе о Србији у енглеским и америчким путописима између два светска рата*, Мали Немо,

из различитих времена. У њима је могуће отворити оно што је прошло и затворити проток историје. Дискурси о историји која се понавља и о замрзнутости у историјском презенту илуструју се бројним примерима из политичког живота Србије.²²⁾

БАЛКАН И СРБИЈА НА ПОЛУПЕРИФЕРИЈИ

Један од најпровокативнијих приступа који би се могли применити на студије Балкана и Србије у његовом референтном оквиру је концепт полупериферије. Он је неодвојив од постколонијализма и постмодерних географија јер се фокусира на производњу знања као суштину сваког колонијализма и неоколонијализма.²³⁾ Овај концепт је неопходан у циљу постизања научног и друштвеног консензуса у вези са бројним проблематичним тачкама у политичком и економском животу Србије. Истичући да полупериферија није ни географски ни искључиво геополитички појам, Валерштајн показује како се у социолошкој употреби њоме наглашава структурална разлика једног стварног и симболичког дела света, у односу на центар и у односу на периферију. Савремени приступи препознају тесну везу између геополитичке, историјске и економске позиционираности српског друштва између центра и периферије. Између такозване Западне Европе и Источне Европе, несумњиво постоје структурне различитости, а не само симболичке, па се полупериферијалност огледа у хибридизацији друштава и сталним напорима да се достигну стандарди центра. Када је реч о српском друштву и другим полупериферним друштвима, парадигматичном би се могла сматрати, задуженост. Овим особинама, придружују се сиромаштво, социјалне разлике, ендемска корупција, осећање личне и колективне немоћи, повећање стопе криминала, снижавање квалитета живота, реинтерпретација историје, агресивни национализам, олигархијска политичка структура.²⁴⁾

Панчево, 2011. стр. 144.

22) *Ibid.*

23) Immanuel Wallerstein, „Semi-Peripheral Countries and the Contemporary World Crisis“, *Theory and Society*, Vol. 3, No. 4 (Winter, 1976), Springer, New York, 1976. p. 461-483

24) Марина Хјусон, Зоран Стевановић, *Криминал и друштво Србије: изазови друштвене дезинтеграције, друштвене регулације и очувања животне средине*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015. стр. 18-20.

‘СМЕШТАЊЕ’ СРБИЈЕ

Несумњиво је да савремену Србију, у референтном оквиру Балкана данас прате културни и политички одједи балканизације која допушта да се она сагледа кроз представу о граничности и која мобилише стереотипе о измештености и последичној „заосталости“ за земљама центра. Слика земље смештене на периферију балканизованог Балкана једнако утиче на аутоперцепцију и од ње неодвојиву аутомаргинализацију. Од балканизма остаје неодвојива постколонијалност која наводи субјекте да о себи једнако мисле као о инфериорнима, онима који никада неће досећи стандарде Окцидента, сагледавајући процес смештања у његове симболичке оквири као културну борбу која траје више од једног века. Ова представа културне борбе даље поларизује друштво на замишљене и „стварне“ присталице прогреса, демократски и европски оријентисане, колико и на оне који наводно отежавају „напредак“, а овоме се могу додати даље политичке поделе које постају све уочљивије враћајући друштво на дискурсе који су доминирали деведесетих година двадесетог века. Маргиналност Србије праћена било аутостигматизацијом, било узалудним покушајима да се она самодефинише кроз афирмативне термине о јединственом културном наслеђу. Осећање становника Србија да су позвани да се саобразе са културом коју препознајући као културу Окцидента, заправо доживљавају као Другу, мења карактер упоредо са економским незадовољством које је наступило наместо очекиваног вишег стандарда. Србија као постмодерна географија спада у друштва у којима се капитал није акумулирао и која су последично остала изван Центра, носећи се са последицама које оваква позиција подразумева. Но узимајући у обзир да је на тај начин постала једно од друштава којима доминирају хибридноћ, поделе, родна неједнакост, маргинализација образовања, културе, науке, у целини, једна од оних земаља чији становници теже да се афирмишу изван ње, што води закључку да је њено стање постколонијално, маргинално, изложено периферизацији, али и да је она симболички, културно, економски, измештени свет. Она није Исток и није Запад, али стање у коме се затиче није јединствено, већ се препознавало и препознаје се у другим друштвима која не уживају централну позицију. Све израженија маргинализација друштвених наука које могу да понуде концепте, теорије и практична, конструктивна решења у превазилажењу

криза којима је ово друштво изложено не дају оптимистичну слику њене будућности. Још увек изразита несигурност приликом примене постколонијалне теорије и теорија полупериферије једнако сведочи о субалтерности Србије и немогућности да напусти кружење у оквирима превазиђених парадигми што условљава и немогућност изналажења решења које би могло променити стање у коме се налази.

Литература:

Achearou, Amar: *Questioning Hybridity, Postcolonialism and Globalization*, Palgrave Macmillan, New York, 2011.

Голдсворти, Весна: *Измишљање Руританије*, Геопоетика, Београд, 2005.

Хејден-Бакић, Милица: *Варијације на тему Балкан*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Филип Вишњић, Београд, 2006.

Хјусон Марина, Стевановић Зоран: *Криминал и друштво Србије: изазови друштвене дезинтеграције, друштвене регулације и очувања животне средине*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015.

Јанг, Роберт: *Постструктурализам: сасвим кратак увод*, Службени гласник, Београд, 2010.

Лазаревић Радак, Сања: *Откривање Балкана*, Мали Немо, Панчево, 2013.

Лазаревић Радак, Сања: *Невидљиви Балкан: прилог историји постколонијалних географија*, Мали Немо, Панчево, 2014.

Лазаревић Радак, Сања: *На границама Оријента: представе о Србији у енглеским и америчким путописима између два светска рата*, Мали Немо, Панчево, 2011.

Leersen, Joep: „Imagologija: povjest i metoda“, *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*, (прир. D. Dukić, Z. Blažević) Srednja Europa, Zagreb, 2009.

Пажо, Даниел Анри: *Опита и компаративна књижевност*, Македонска книга, 2002.

Свилар, Предраг: *Медијска конструкција Западног Балкана* Mediterran Publishing, Нови Сад, 2011.

Саид, Едвард: *Оријентализам*, XX век, Београд, 2009.

Said Edvard, *Krivotvorenje islama*, TRIDVAJEDAN, Zagreb, 2003.

Soja, Edvard, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real and Imagined Spaces*, New York, Wiley, 1996.

Тодорова Марија: *Имагинарни Балкан*, XX век, Београд, 1999.

Varisco, Daniel Martin: *Reading Orientalism: Said and the Unsaid*, Univesity of Washington Press, Seattle and London, 2006.

Wallerstein, Immanuel, „Semi-Peripheral Countries and the Contemporary World Crisis“, *Theory and Society*, Vol. 3, No. 4 (Winter, 1976), Springer, New York. 1976.

Sanja Lazarević Radak

DECONSTRUCTION OF
SERBIA: THE BALKANS
AND SERBIA FROM
POSTCOLONIALISM TO SEMI-
PERIPHERY

Resume

Balkan Studies came into focus along with post-structuralist approaches in humanities. „The image of the Balkans”; „The Image of Serbia”, „The Representations of the Others”, are just some of the common titles of constructivist papers. During the disintegration of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, one could testify the emergence of the first scientific articles which draw attention to the practice of the orientalizing and self-orientalizing. However, until the end of the twentieth century, these papers were still on the border between essentialism and the first attempts of deconstruction. The first academic texts which were shifting in the new frameworks rely on so called Balkanist paradigm of Maria Todorova. While drawing attention on the stereotypes on the Balkans, they fall into the trap of self-exoticism and exaggeration of the political importance of the region. Milica Bakic Heyden became the first to turn towards „orientalist” paradigm while using the concept of reproduction of orientalism. Her concept leads to the framework in which Serbia and the Balkans are placed. Despite this, the postcolonial approaches, which grows out of Orientalism are still regarded suspicious and theoretically unexploited. The selective use of this theory or its rejection, led to scientific slowdown comparing to the other academic environments which openly analyse political and cultural state in which they found themselves. In Serbia, the postcolonialism did not get the deserved place. The reason is the ambivalent attitude towards it, especially in academic circles. The refusal to accept, analyse and change the position of periphery testify the subaltern position of social sciences in Serbia. While other peripheries exploit advanced theories like postmodern geography or a concept of semi-periphery, Serbia stays on a margin once again. That margin is not only social, economic,

but it is scientific. It is a result of the anxiety and a fear of colonialism, a proof of the unwillingness to confront with own failures and marginality.

Key words: Serbia, Balkan studies, balkanism, postmodernism, postcolonialism, postmodern geographies, semi-periphery. ²⁵⁾

* Овај рад је примљен 24. марта 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 13. јуна 2016. године.